

ECB-Bankentoezicht: Risicobeoordeling 2019

1 Inleiding

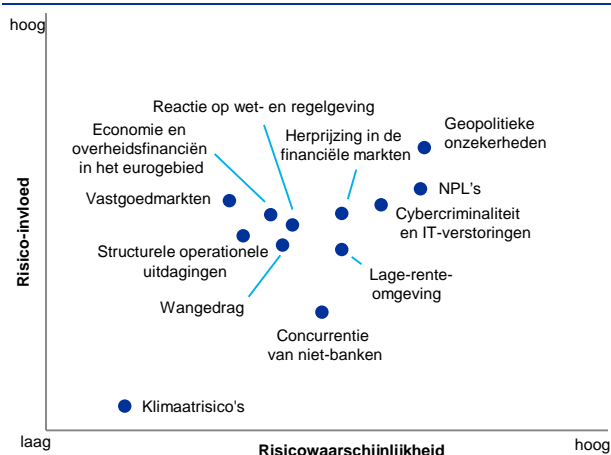
Voor succesvol bankentoezicht is het van belang dat de risico's voor onder toezicht staande entiteiten in kaart worden gebracht en beoordeeld. Als onderdeel van het reguliere proces van strategische planning worden aan de hand van die risicoanalyse ook de [toezichtsprioriteiten](#) gedefinieerd.

ECB-Bankentoezicht voert ieder jaar een identificatie en beoordeling van de risico's uit. Dat gebeurt in nauwe samenwerking met de nationale bevoegde autoriteiten (NBA's). Voor die analyse wordt gebruik gemaakt van uiteenlopende bijdragen van onder andere de gezamenlijke toezichthoudende teams (Joint Supervisory Teams – JST's), alsmede de horizontale micro- en macroprudentiële functies. Discussies met banken en andere betrokken autoriteiten worden eveneens meegenomen.

2 SSM-risicokaart 2019

De belangrijkste uitkomsten van de risicobeoordelingsexercitie worden weergegeven in de SSM-risicokaart (zie Figuur 1). Op die kaart staan de belangrijkste risicobronnen voor het bankstelsel in het eurogebied voor een periode van twee à drie jaar en op twee dimensies: 'waarschijnlijkheid' en 'impact'. Die risicobronnen kunnen niet los van elkaar worden gezien. De een kan de ander activeren en/of ze kunnen elkaar versterken. De risicokaart van het Gemeenschappelijk Toezichtsmechanisme (Single Supervisory Mechanism – SSM) biedt een geaggregeerd beeld van het eurogebied. Alleen de belangrijkste risicobronnen komen voor het voetlicht. Die risicokaart is dan ook niet bedoeld als uitputtend overzicht van alle risico's waarvoor de onder toezicht staande banken zich gesteld zien.

Figuur 1
SSM-risicokaart 2019

Bronnen: ECB en NBA's

De drie belangrijkste risicobronnen voor het bankstelsel in het eurogebied zijn: geopolitieke onzekerheden, hoge niveaus aan reeds uitstaande niet-renderende leningen ('non-performing loans' – NPL's) en de mogelijke opbouw van toekomstige NPL's, cybercriminaliteit en IT-verstoringen. Daarna volgen factoren als de herprijzing van risico in de financiële markten, de lage-renteomgeving en de reactie van de banken op de regelgeving.

De met de economische en begrotingsomstandigheden samenhangende risico's in het eurogebied zijn ten opzichte van vorig jaar fors gedaald, met name dankzij de gunstige conjuncturele ontwikkelingen. Tegelijkertijd zijn de geopolitieke onzekerheden en de risico's van een herprijzing in de financiële markten toegenomen. Ondertussen groeien door de voortschrijdende digitalisering ook de risico's in verband met cyberaanvallen en (verouderde) IT-systemen bij de banken.

3 Belangrijkste risico's

Geopolitieke onzekerheden vormen in toenemende mate een risico voor de mondiale financiële markten, alsook voor de vooruitzichten voor het eurogebied. In sommige eurolanden zijn de politieke onzekerheden de afgelopen periode toegenomen. In het geval van de brexit moeten de uiteindelijke vorm van de transitie en de terugtrekkingsovereenkomst nog worden gedefinieerd. De banken en toezichthouders zullen dan ook met hun noodplannen en voorbereidingen moeten doorgaan. Met alle mogelijke scenario's moet rekening worden gehouden. De met de brexit samenhangende zorgpunten betreffen zeer uiteenlopende risico's. Gedacht kan worden aan de bedrijfscontinuïteit en transitierisico's, continuïteit van de contracten, risico's van regelgevingsarbitrage in verband met nationale verschillen, dan wel de risico's van macro-economische repercussies. Het risico dat de toegang tot financiële diensten in het eurogebied belangrijk wordt onderbroken, is beperkt. Wel kan een eventuele fragmentatie van de financiële-dienstenindustrie de efficiëntie van de financiële dienstverlening belemmeren. Daarnaast groeit de bezorgdheid

over het opkomende handelsprotectionisme. De tot nu toe opgelegde handelstarieven hebben naar verwachting een redelijk beperkt direct macro-economisch effect op het eurogebied. Verder oplopende handelsgeschillen zouden echter een aanzienlijk risico vormen. Nadelige ontwikkelingen in bepaalde opkomende markteconomieën kunnen een negatief effect hebben op de macro-economische omgeving of de financiële markten van het eurogebied. Een bijkomende kwetsbaarheid, tot slot, is het risico van een versnipperde mondiale regelgeving.

Ondanks een belangrijke kwaliteitsverbetering van de activa de afgelopen jaren blijft het **hoge niveau niet-renderende leningen (NPL's)** bij een aanzienlijk aantal instellingen in het eurogebied een punt van zorg. Als onderdeel van de leidraad over NPL's werd van banken met een hoog NPL-niveau verlangd dat ze een strategie formuleren om hun uitstaande NPL's aan te pakken. Dankzij de tot dusver verrichte inspanningen is aanzienlijke vooruitgang geboekt bij het verlagen van de NPL's. Bij de belangrijke instellingen ('significant institutions' – SI's) is de NPL-ratio gedaald, van 8% in 2014 naar 4,9% in het vierde kwartaal van 2017. Toch blijft het huidige geaggregeerde NPL-niveau veel te hoog ten opzichte van de internationale normen. Verdere inspanningen zijn noodzakelijk voor een afdoende aanpak van het NPL-vraagstuk in het eurogebied. Het hoge NPL-niveau beperkt bij banken de winstgevendheid, het kapitaal en de balansruimte.¹ Het aanpakken van de niet-renderende leningen uit het verleden, plus het bewaken van de door banken geboekte voortgang met de terugdringing van de NPL's, blijft dan ook een van de belangrijkste prioriteiten van het Europese banktoezicht.

De voortgaande jacht op rendement kan bovendien **in de toekomst potentieel weer tot een opbouw van NPL's leiden**. De banken in het eurogebied melden voor het eerste kwartaal van 2018 een versoepeling van de criteria voor de kredietverstrekking bij leningen aan ondernemingen en aan huishoudens voor de aankoop van woningen.² Sterker nog, kredietverschaffers lijken zich meer te gaan richten op riskantere sectoren. De verstrekking van hefboomleningen is in het eurogebied fors aangetrokken, na tijdens de mondiale financiële crisis sterk te zijn gedaald. Leningen met naar verhouding beperkte kredietbescherming ('covenant-lite') waren daarbij goed voor zo'n twee derde van het volume. Bij sommige banken in het eurogebied is sprake van een hoge groei van niet door zekerheden gedekte leningen aan huishoudens.

Cybercrime en IT-verstoringen zijn een groeiend probleem voor de banken. Duidelijk is dat er in IT-systemen moet worden geïnvesteerd. De banken staan steeds meer onder druk om de IT-basisinfrastructuur te moderniseren. Ze kunnen daardoor hun structuur stroomlijnen, de kosten verlagen, de kwaliteit van de klantervaring verbeteren en efficiënter werken, ook om zo beter de concurrentie met fintech/bigtechbedrijven het hoofd te kunnen bieden. Banken zien zich daarnaast geconfronteerd met een groeiend aantal cyberbedreigingen. Cyberincidenten

¹ Zie voor een nadere bespreking van het negatieve effect van NPL's op de bancaire kredietverlening [Leidraad voor banken inzake niet-renderende leningen, ECB, maart 2017](#).

² Zie ook de [enquête naar de bancaire kredietverlening voor het eurogebied](#).

kunnen tot financiële schade leiden, naast verdere indirecte gevolgen en zelfs een systeemeffect. Vooralsnog hebben de SI's echter geen belangrijke incidenten gemeld. Naar verluidt, waren in sommige gevallen echter delen van de interne systemen al enige tijd in het geding voordat een indringing werd opgemerkt. Schadelijke computerprogramma's kunnen in een dergelijke situatie aanzienlijke problemen veroorzaken.

Het risico van een abrupte en significante **herprijsing in de financiële markten** is sinds vorig jaar gegroeid. Onder invloed van de krachtige mondiale economische situatie en vooruitzichten, naast ook de ruime liquiditeit, zet de wereldwijde jacht op rendement door. De activawaarderingen zijn hierdoor nog verder opgelopen. Die waarderingen waren in bepaalde marktsegmenten al aan de hoge kant, in het bijzonder op de Amerikaanse aandelenmarkt. Tegelijkertijd staan de risicopremies nog altijd onder druk. De marktonrust die volgde op de uitschieter in de volatiliteit van Amerikaanse aandelen in februari 2018 legde twee zaken bloot: de gevoeligheid van het huidige marktsentiment en het vermogen om snelle veranderingen op te vangen. Datzelfde was te zien toen in mei 2018 de spanning op de Italiaanse markt voor staatsobligaties onder invloed van de politieke druk steeg. Deze spanning liep over naar het rendement op overheidspapier uit bepaalde andere eurolanden, alsook naar de aandelenkoersen van banken. Hoger politiek risico kan ook de kans op een eventuele herprijsing vergroten. De banken zouden de hiermee samenhangende pijn vooral voelen via de aangehouden, tegen reële waarde verantwoorde instrumenten, via de onderpandsvereisten en via de kosten van het aantrekken van liquiditeit of kapitaal. Van een herprijsing kan echter ook een tweederonde-effect uitgaan in de vorm van nadelige gevolgen voor de macro-economische en begrotingssituatie in het eurogebied. In het extreme geval dat een belangrijke herprijsing samenvalt met andere ingrijpende gebeurtenissen kan ook de **solvabiliteit van centrale tegenpartijen** gevaar lopen. Dan ontstaat er systeemrisico.³

Na verscheidene jaren van **lage rente** staat de rentemarge bij de banken onder druk en zijn de klanten van banken zich anders gaan gedragen. Dit heeft effect op de balansstructuur.⁴ Over het geheel genomen zijn de nettorentebaten van de banken in het eurogebied het afgelopen jaar redelijk veerkrachtig gebleven. Wel hebben banken met bepaalde bedrijfsmodellen te maken gekregen met een aanzienlijke daling van de nettorentebaten. Onder invloed van zowel de volumegroei als betere marges trekken de geaggregeerde nettorentebaten naar verwachting in 2019 en 2020 weer aan. Niettemin voorzien veel SI's dat de bedrijfswinst de komende jaren laag blijft.

Nu aan de meeste financiële-**regelgevingsinitiatieven** van na de crisis de laatste hand wordt gelegd, is het tempo van de hervorming van de regelgeving enigszins afgenomen. Van die regelgeving moet een deel nog in de EU-wetgeving worden verankerd. Hoewel de onzekerheid over de regelgeving dus is afgenomen, moeten

³ In de SSM-risicokaart voor dit jaar is de risicobron 'CCP-solvabiliteit' samengevoegd met de 'herprijsing in de financiële markten'.

⁴ Voorbeelden van ontwikkelingen waardoor de mate van blootstelling van de banken aan de rente verandert: de verschuiving van termijn- naar onmiddellijk opvraagbare deposito's, meer vervroegde aflossingen op woningleningen en een voorkeur van huizenkopers voor een vaste in plaats van een variabele rente.

banken het bedrijfsmodel toch nog verder aanpassen om in de nieuwe omgeving te opereren. Op de (middel)lange termijn kan een strengere regelgeving bijdragen aan een veerkrachtig en stabiel bankenstelsel. Diezelfde regelgeving kan op de korte termijn echter behalve een uitdaging voor de winstgevendheid van de banken ook een risico voor de sector vormen. Het kan namelijk zijn dat banken zich niet op tijd aanpassen of dat ze strategische beslissingen of investeringen op de lange baan schuiven.

De **vooruitzichten voor de economische groei** zijn in het eurogebied sterk verbeterd. De risico's voor de banksector nemen hierdoor ook af. Hoewel de economische groei naar verwachting op de middellange termijn doorzet, zijn de vooruitzichten voor een lage potentiële productiegroei toch in toenemende mate een zwakke plek. Een tekort aan arbeidskrachten en productiebeperkingen kunnen de huidige opwaartse beweging namelijk afremmen. Ook moet er meer vaart worden gemaakt met de tenuitvoerlegging van de structurele hervormingen in de eurolanden. De **houdbaarheid van de overheidsschuld** is gemiddeld verbeterd in het eurogebied, hoofdzakelijk onder invloed van een stijgend bbp. Ondanks het huidige conjuncturele herstel blijft er sprake van verhoogde onevenwichtigheden in de schuldenstand in diverse landen. Hierdoor zijn ze kwetsbaar voor een potentiële herprijzing van het landenrisico.

Vastgoedleningen in de woningmarkt blijven een kernactiviteit voor banken in het eurogebied en waren in 2017 goed voor circa 40% van het bbp. Op het niveau van het eurogebied zijn de vastgoedleningen in de woningmarkt sinds vorig jaar stabiel. Er is sprake van een licht positieve trend. Door zwakke plekken hier en daar staan sommige banken in het eurogebied echter bloot aan risico. In veel eurolanden neigen kredietnemers de laatste tijd naar een rente met een kortere vastrentetermijn. Het renterisico verlegt zich daarmee naar de kredietnemer. De banken lopen dan een hoger kredietrisico als diezelfde kredietnemer zich met een hogere rentelast geconfronteerd ziet. Een hoge of stijgende schuldenlast doet bovendien de vraag rijzen of die kredietnemer nog wel kan aflossen als de conjunctuur omslaat. De loan-to-value (LTV) ratio blijft hoog, wat bij eventuele wanbetaling ook tot hoge verliezen kan leiden. Enige versoepeling van de LTV-acceptatievoorwaarden en de verhouding aflossings- en renteverplichtingen/inkomen op nieuwe leningen zorgt mogelijk voor een hoger kredietrisico.

SSM-banken staan bloot aan een aantal andere risico's die nader onderzoek verdienen:

- **Wangedrag.** Hoewel er sprake was van een neerwaartse ontwikkeling van de schade door gedragsrisico was het aantal voorvallen waarin dit risico een rol speelde in 2017 hoger. De combinatie van strengere regels voor de bescherming van persoonsgegevens en de voortgaande jacht op rendement kan leiden tot een groter aantal voorvallen waarin gedragsrisico een rol speelt.
- **Structurele operationele uitdagingen** betreft structureel zwakke plekken in de bedrijfsoperationele omgeving van SSM-banken, naast ook de rigiditeit van de kostenstructuur die op de efficiëntie van de banken drukt. Het bankenstelsel in het eurogebied is nog altijd niet volledig geïntegreerd. Dat kan belemmeringen

opleveren voor een eventuele grensoverschrijdende consolidatie of voor de optimale allocatie van kapitaal en liquiditeit. Hierdoor kunnen de banken in het eurogebied niet volledig profiteren van de aanwezige schaalvoordelen. En dus is het speelveld binnen de EU en internationaal niet gelijk.

- De **concurrentie van niet-banken** neemt toe. Fintechs, verzekeraars en andere organisaties stappen in de markt voor kredietverlening. Vooralsnog lijkt het effect op de kredietmarge beperkt. Naar verwachting blijft dat effect laag in de periode waarop deze risicobeoordeling betrekking heeft. Ook een punt van zorg is de mogelijk sterkere concurrentie van de zogenoemde 'bigtechs'. (Dat wil zeggen, de grote technologieconcerns met toegang tot enorme klantenbestanden die ook de slagkracht hebben om de financiële dienstensector te betreden.)
- **Klimaatrisico's** vormen op de korte termijn geen bedreiging voor de financiële stabiliteit van het eurogebied. De banken kunnen echter indirect maar toch zeker materieel worden beïnvloed door frequentere en ernstige gevallen van extreme weersomstandigheden of de voortgaande overgang naar een koolstofarme economie. Klimaatverschijnselen kunnen voor ontwrichting zorgen in sectoren van het bedrijfsleven waaraan banken zijn blootgesteld (bijv. landbouw) dan wel het aangehouden onderpand vernietigen. Daarnaast kan de overgang naar een koolstofarme economie in bepaalde sectoren van de economie doorwerken (bijvoorbeeld bij bedrijven in fossiele brandstoffen, energie-intensieve sectoren, nutsbedrijven, transport- en bouwbedrijven). Banken moeten daarom adequate maatregelen treffen om hun exposure aan dit soort sectoren te beheren.

© European Central Bank, 2018

Postadres: 60640 Frankfurt am Main, Duitsland

Telefoon: +49 69 1344 0

Website: www.bankingsupervision.europa.eu

Alle rechten voorbehouden. Reproductie voor educatieve en niet-commerciële doeleinden is toegestaan op voorwaarde dat de bron wordt vermeld.

Zie voor een verklaring van de terminologie de [SSM-woordenlijst](#) (in het Engels).